

VREME

15. avgust 2002. Cena 80 din, Crna Gora: 1.50 EUR, Broj 606

**SABOR U GUČI:
TRUBAČKI VUDSTOK**

ZORAN ĐINĐIĆ **O SKUPŠTINI I VLADI,** **IZBORIMA, POLICIJI,** **SURČINSKOM KLANU**

OTKUP KNJIGA: BOJ ZA BIBLIOTEKE

Mentalno stanje bojlera i pisac

Vladimir Tasić: **MATEMATIKA I KORENI POSTMODERNOG MIŠLJENJA**, Novi Sad, Svetovi, 2002.

Sasvim je moguće da postoji neki Srbin koji je profesor matematike u Kanadi, za koga se može reći da je izuzetno fin i prijatan, izvanredan prozaista i odličan esejista. Moguće je i to da je pisac ovih redova, čitajući knjigu o odnosu matematike i filozofije, o stanju teorijskog mišljenja uopšte, potvrdio utisak da je reč o ozbiljnoj obaveštenosti i potrebi za istraživanjem, a uz to i duhovitom i ciničnom piscu. Nažalost, niti se sve to može

dokazati, niti iz toga nešto nužno sledi, ali ni šta je tačno napisano a šta pročitano...

Sve zavisi od toga da li se veruje (ovom) kritičaru – kao nekom vedrom Paskalu koji ponavlja da ne treba čekati još 20 godina ili izlazak pred svetog Petra. Njega zanimaju samo najbolji srpski pisci, a Tasić je već sada jedan od njih. Pomislite, recimo, na Basaru i Petkovića, ili Gorana Petrovića, i dozvolite mi da se ponadam kako ste čitajući ovakve (moje) kritike dovoljno bezbedni. Ako Vladimir Tasić napiše još jednu knjigu kao što je roman *Oproštajni dar*, obeležiće ovu književnu deceniju. Čujete li da neki pisci i kritičari, naročito po Novom Sadu, hoće da umru od muke zbog toga, ništa ne mari.

S tim da mi ovde možete jedino verovati ili ne, ja nemam baš nikavih problema, ali matematički duh Vladimira Tasića odmah bi tražio da se to zasnuje i "objasni na koherentan način" (str. 220). Samo, da je to moguće, zahtev bi ispunili Platon i Aristotel, ovako su protekli vekovi a čežnja za takvom koherencijom i zasnivanjem od ontologije do epistemologije, a posebno u ideologiji nauke, ostala je ista. Otkud ta čežnja i s kojim pravom se ona nameće? Da li je ta žudnja izložena istom promišljanju s kojim se pokazuje da je drugi ne ispunjavaju, ili nije?

Vladimir Tasić je zbog te potrebe krenuo u mračni tunel u kojem se teorijska misao na kraju XX veka našla jer je samu sebe tako dobro osumnjičila i potkopala da više ništa nije izvesno. Dozvolite jednu sliku nalik onima kojima se Tasić služi, kao što je njegovo

knjizi prilagođen i ton ovog teksta: kriza je železnice, ali vozovi stalno jure – bilo da prenose istine i naučna saznanja, ili da tutnje prazni, u kojem slučaju zadovoljavaju železničare koji su ostali na poslu i nakon sloma transportnog sistema. Ukoliko je sudar u tunelu ili na izlazu iz njega neminovan, onda je prilično svejedno da li je voz pun ili prazan. Ko može da bira ne bira po nekoj visokoj naučnoj metodi, već po svom senzibilitetu ili slučajno. Mom ukusu, na primer, sviđa se da je voz prazan jer je perfektan cinizam da vas

pregazi uzaludna kompozicija, Tasić bi hteo da veruje kako je taj voz nakrcan kao da prevozi jalovinu iz borskog rudnika. Pri tome, Tasić ne ide balansirajući samo po jednoj šini, već se njegovo istraživanje raskrećilo najviše što razmak između istorijskih "šina" matematike i filozofije dopušta, pa i nešto malo više od toga. Čak i kada je stabilan, to nije naročito udoban položaj.

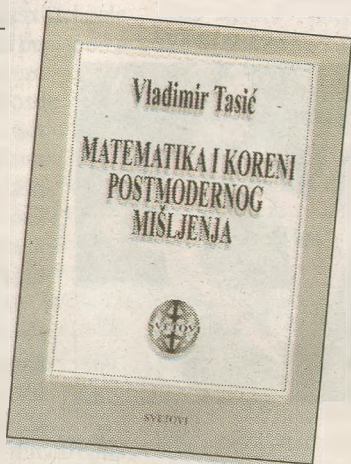
Glavni junaci, ili žrtve, čija mišljenja je Tasić uprtio na dresini su Kant i Hegel (ali tu su i Fihte, Viko, Šeling, Šiler i drugi), odnosno Huserl, Hajdeger i Vitgenštajn (pa čak i patuljastiji filozofski uzrast od Rasela do Sartra), dok su, naravno, još važniji matematički "gorostasi" poput Poenkarea, Gede-la, Vajla, Hilberta, Bojera, Brauera, Kavajesa i drugih; negde usput naći će se malo mesta i za Pijažea, Sosira, Sapira i Vorfa ili Levi Strosa, još manje za Jakobsona, Barta, Propa, Gremasa ili Eka. Na posebnoj crnoj listi su Fuko, Lakan, Delez i Gatar, a o Kristevoj da i ne govorimo, ali se zato Derida odlično drži. Po onom istom modelu po kojem mu je priznat počasni doktorat u Kejmbridžu, Derida je OK, a sve ostalo je prepametno mlačenje prazne slame i u najboljem slučaju već je (s)mišljeno u matematici.

Sme li, međutim, odmah da se postavi pitanje kako to da rasprava matematičara nije proizvela veće i ozbiljnije odjeke u oblikovanju kulture iako se posledice primene matematike u nauci i nauke u tehnologiji i tehnologije u svakodnevici osećaju u svakoj pori života, što bi omogućilo upečatljiv transfer koncepta iz nauke u svakodnevni život? Naprotiv, i kada do toga dolazi nastaju svakovrsne zbrke i pojmovi se pogrešno shvataju i koriste. Ukoliko su navodno iste ideje odjeknule u jednako ezoteričnim vodama postmodernizma, zašto su čitava društva i sistemi kultura reagovali na taj izazov? Da li zato što su se tumači postmoderne nametnuli, ili zato što je na-

stupila društvena potreba za promišljanjem onoga što se već javilo u samom društvu? Drugim rečima, nisu mislioci izumeli postmodernu, kao što matematičari smisle neku teoremu pa je sami sebi dokazuju, već su sastavni deo jednog epohalnog procesa, ili (naglašeno kritička) svest i samosvest kraja XX veka. Da li se, što je najdosadnija od svih grešaka, sumnjiči i optužuje izvestilac za nedaće o kojima javlja, kao da ih je on stvorio? A ukoliko ga problemi savremenog društva i nerešive teškoće filozofskog – i matematičkog – mišljenja prevazilaze toliko koliko prevazilaze Platona, Kanta i Hegela, u čemu je onda problem? Ukoliko niko u istoriji nije konačno otklonio sve teškoće, kako se postmodernizam sme okriviti jer ni u njemu to nije razrešeno?

Užas postmodernizma je u tome da vas, ni kada ga najbolje razobličite, kao što to Tasić vehementno i ironično radi, neće ostaviti na miru, ako nikako drugačije, onda u liku nekog dosadnog kritičara koji vam je beskrajno naklonjen, ali ga to ne sprečava da kaže: sve je unapred utvrđeno pitanjem koje sebi postavljate. Pa ako se Tasić pita o "korenima" (eto istoriografske obmane da nešto ima koren iz koga raste i razvija se) i ako kaže "postmoderno mišljenje" (kao da mišljenje samo može imati "postmoderno" svojstvo), onda se nijedan drugi odgovor ne može ni dobiti nego taj da se postmodernizam mora svesti na nešto, u Tasićevom slučaju na romantizam, dok se mišljenje odbacuje kao nedovoljno "koherentno". Ne samo što je to nemoguće, već ta onemogućenost je postmoderna fascinacija. Dakle, u Tasićevom maniru zamislimo nekoga ko upozorava da ljudi nemaju treću nogu koja bi im omogućila da uvek stabilno stoje na zemlji, utemeljeni i koherentni, a da se ipak kreću. Svi koji im priđu, međutim, odmah im prigovore da nemaju treću nogu! U tome je neko smrtno ozbiljan, poput Deride, neko skoro frivolan, poput Boddijara, a neko samo glumi oko njih, poput Kristeve. A neko neodoljivo piše, poput Sloterdajka. Postmoderniste ništa ne sprečava da plodove svojih istraživanja, iako se ne mogu skroz dosledno i koherentno izvesti, ne bace u koš, kao što ista nedaća nije sprečila nijednog mislioca pre njih da iznese svoja razmišljanja.

Tasić krajnje ironično nudi izbor između romantične jabuke i pazuha postmodernog mišljenja. Ali čemu služi ovaj oksfordski stil u jednom krajnje racionalnom tekstu? On zabavlja, jer je Tasić duhovit, ali to stvara jak emocionalan naboj. Da li je to samo manir koji će zadovoljiti zajednicu matematičara, a ujedno i ublažiti nelagodu od koherentnog mišljenja otkrivajući pripovedača na delu? Ako nastavimo Tasićeve matematičarske šale, on sam bira ili luk i krompir nauke, ili pazuh pod kojim ▶

PLATON
KRITIKE

glavu drži svako ko ne preispituje sopstvene poglede. Naravno, jedan od osnovnih problema, što Tasić i pokazuje, jeste u tome da nijedan jezik, sistem, tekst ne može samoga sebe da zasnjuje i na sebe da se svede. Tasić bira da strpljivo guli luk i krompir, intuicioniste i funkcionaliste, no kako bi ga upozorio Diltaj, neće naći ništa u sredini, a ostaće i bez krompir-salate. Još gore, moglo bi biti da čak i ne primeti kako drži glavu ispod pazuha predrasuda koje inače pokušava da razobliči.

Tasić se, recimo, ne pita dosledno o sopstvenom načinu istorizacije problema, pa ni odluci da počne od Kanta, što bi ga u polemici ne samo s nekim sledbenikom Mišela Fukoa, o kojem se vrlo sarkastično izražava, moglo skupo koštati. Kada Tasić pokazuje da je mnogo toga što je bilo velika i važna promena u mišljenju moglo imati ili imalo svoje preteče u matematičkim raspravama, ta su povezivanja zanimljiva i uzbuđujuća, to je najbolje u ovoj knjizi. Ubrzane apstrakcije i svodenje nečijih stanovišta na ono najosnovnije moglo bi se pokazati kao puka interpretacija jednog matematičara. Kada se sve redukuje na najosnovniju poziciju, koja je pri tome unapred određena, šta preostaje? I ko može da izdrži takav stepen svodenja? Zato Tasićevoj knjizi preči sudbina *Filozofije strukturalizma* Nikole Miloševića u kojoj su redukcije dovedene do kraja, a sama knjiga time izgubila značaj koji je mogla da ima. Šta bi se desilo da se Tasić prisili na to da do kraja apstrahuje svoju poziciju, za koji klub bi on potpisao, funkcionaliste ili intuicioniste? On se "vadi" time što pripoveda kao istoričar ideja, ali zašto ne ide do kraja da samoga sebe dovede u nepriliku, kao što ovakva pitanja postavlja svima drugima iako zna da njih niko nije odgovorio.

Nije lako uterati Deridinu diferenciju u Brauerov kontinuum, a Tasić to briljantno radi zbog funkcionalne homologije, samo tako se gubi sav istorijski materijal na kojem i u kojem je jedno mišljenje. Kada se stvari dovedu do kraja, Tasićev istorizam zapravo je nužno odabran umesto onoga što se koliko-toliko strogo ne može ni učiniti, pa bi Fuko već ovde bio savršeno zadovoljan i Tasić bi mu se u sudskom sporu pred porotom u kojoj ne sede samo matematičari morao da izvini jer radi ono što kritikuje.

Ne treba se čuditi, Tasić je u svojoj prozi izrazito postmoderan pisac. I tu, gde se otkriva njegov senzibilitet, na videlo izlazi ova pukotina između disciplinarnog matematičara zabrinutog za koherenciju i postmodernog pisca koji zna da to neće biti. Uprkos odličnom izvođenju problema, velikom pregledu istorije ideja i sigurnom kretanju kroz nju, Tasić nije koherentan – pa šta? – ali jeste dosledan. Da je koherentan, on bi kao matematičar završio u tome da očitava "mental-

na stanja bojlera", kako na jednom mestu kaže predstavljajući poslednji nivo cinizma u funkcionalizaciji mišljenja kada se pripisuje smisao svakom sistemu kao takvom; ili bi kao pisac izmislio Tasića matematičara pokazujući da se stvaralačke sposobnosti rađaju u jedinstvu Kantovih apriornih odlika čistog uma. Tasić je ozbiljan i upečatljiv tu-mač istorije ideja, ali sve to nadmašuje kao pisac, što je jako dobro za savremenu srpsku književnost. Mihajlo Petrović Alas bio je bolji matematičar nego pisac, možda je i red da se stvar obrne?

ALEKSANDAR JERKOV

FILM

Žene i muškarci

NEŠTO NAJSLAĐE /The Sweetest thing/; Režija: Rodžer Kambl; Uloge: Kameron Dijaz, Kristina Eplgejt, Selma Bler, Parker Pouzi, Tomas Džejn

Okej. Znam koliko je nepopularno proturati mutant-formule ovog tipa, ali, kako bi rekao Džon Malkovič u znate kom filmu, "It's beyond my control". Dakle: *Nešto najslađe* je kao *Seks i grad* u režiji braće Fareli. Samo sa Kameron, Kristinom i Selmom. Onda opet, i *Porodično blago* sa Kameron, Kristinom i Selmom bilo bi remek-delo našeg doba. Pa makar i u režiji Zorana Čalića. Dobro, možda...ne...baš.

Kambl, međutim, nije Čalić. Ali – nije ni Fareli. Mada jeste najbolji prijatelj. Farelijevima, to jest. Iz čega, prisetimo li se i njegovog stilski sumnjivog rediteljskog debija *Cruel intentions*, slede ne preterano veseli fakti: u nedostatku svežeg, ne recimo "originalnog", ali recimo "specifičnog" pogleda na svet i film, Kambl kopa po tuđim baštama. Budući valjda lenj po prirodi, ne da mu se nešto ni da pruži korak, nego mu dobro preko komšijskog plotu. Sad jeste, voleli bi još poneki da su im baš braća F. komšije. Te, na kraju, ne ispadne ni loše. Čijom god krivicom.

A jedna od optuženih svakako je Nensi Pajmental, scenaristkinja hilarične serije *South Park*, koja, za razliku od Kambla, ima dugu istoriju bolesti, pardon... – bavljenja – temama, motivima i strahotama o kojima je reč. Kao što je nečija sperma na nečijoj pozajmljenoj haljini odneta na čišćenje kod nečijeg porodičnog prijatelja !/!. Kao što je masovno ispipavanje nečijih silikona u ženskom toaletu !/!. Kao što je nečiji pirsing sa sve inkriminiranim komadom tela, zaglavljen u nečijem grlu !/!. Kao što je nečija modrica na oku, kao rezultat nečijeg zavirivanja kroz ru-pu na zidu muškog toaleta !/!/!. O čemu je reč, znaju, međutim, dosta dobro ljubitelji *sick-flick* hitova *There's something about Mary* ili *Me, myself and Irene*. I, ukoliko im, s tim u vezi, neka od navedenih epizoda zvuči kao replika dragih im scena iz *Marije*, odnosno *Irene*, to je samo zato što to i jeste.

Ali, koliko god se Kambl družio s Farelijevima, najbitnija ličnost iza kamere u ovom slučaju nije on. A koliko god ONA bila manijak koji stoji iza jedne od najbolesnijih i najboljesnije divnih tvorevina našeg vremena kao što je, bez sumnje, *Južni park*, Nensi Pajmental je pre svega žena. A kao žena, ona je u bizar-no-vulgarni okean zaronila u najnovijem modelu *haute-couture* bikinija sa srcastim dezenom. Drugim rečima, nije propustila da "otprati" *Seks i grad* s tugom u srcu. I napisala je *sequel*. S boljim nogama, s ludim ženama i s boljim glumicama. Koje, redom, imaju svoje "prethodnice" u pomenutoj seriji. Pa je Dijaz u stvari savršena Keri. Eplgejt je izbezumljujuća Samanta. A Bler je najslađa Šarlot. Miranda doduše nedostaje, ali nije je nemoguće prepoznati kao pohisterisalu mladu, u tumačenju još jedne bolesno talentovane osobe u ovom filmu, imenom Parker Pouzi.

Logično: kao posledica jedne od najboljih ženskih skupina na filmu ikad, u sklopu s ljubavnom temetikom u kontekstu podžanra "drugarice", za filmom *Nešto najslađe* vuče se *chick-flick* rep. Zanimljivo: autori od toga ne samo da nisu bežali već su, suprotno, naslovom naglasili upravo taj aspekt filma. Neočekivano: muškarci su se navukli. I, rastrzani starom željom da otkriju šta to žene rade kad nisu s njima, kupili su OVO kao odgovor.

I koliko su se samo žene smejale shvativši šta sada o njihovim šopin-zima, pidžama-partijama i putovanjima s drugaricama misle njihovi muškarci.

Koji se pitaju kako to da im se dopao ženski film. Dok je ženama, normalno, bezveze da im otkriju da je to zato što je u pitanju muški film. Zgodno. ■

MAJA UZELAC

